

SVEICAM

SIMTĀ GADSKĀRTA PRIEKUĻOS

Ilze Skrabule, Arta Kronberga
Valsts Priekuļu laukaugu selekcijas institūts
Ilze.Skrabule@priekuliselekcija.lv

19. un 20. gadsimta mijā Latvijas zemniekiem veidojās interese par to, kā ienesīgi saimniekot laukos, kādus laukaugus un šķirnes izdevīgāk audzēt, kādus audzēšanas paņēmienus pielietot. Tāpēc 1913. gada 23. aprīlī darbu uzsāka **Priekuļu selekcijas stacija** – latviešu zemnieku organizācijas „Rīgas Lauksaimniecības centrālbiedrība” izveidotā zinātniskā institūcija.

Aizsākās aizraujošs un interesants darbs laukaugu audzēšanas tehnoloģiju izpētē un jaunu laukaugu šķirņu veidošanā. Mainoties vēsturiskajiem apstākļiem, paaudzēm un zinātniskās institūcijas nosaukumam, galvenie uzdevumi nu jau vairāk nekā gadsimtu tomēr saglabājušies nemainīgi: piedāvāt lauksaimniekiem Latvijas audzēšanas apstākļiem piemērotas laukaugu šķirnes un izstrādāt atbilstošākās tehnoloģijas laukaugu audzēšanai un augsnes auglības nodrošināšanai. Selekcijas darba rezultātā izveidotas vairāk nekā simts laukaugu šķirņu, kuras ilgāku vai īsāku laiku izmantotas lauksaimnieciskajā ražošanā.

Šobrīd aizsāktā darba turpinātājs ir **Valsts Priekuļu laukaugu selekcijas institūts**, kurš apsaimnieko vairāk nekā 250 ha lauksaimnieciskās zemes. Kopumā institūtā strādā ap 60 darbinieku, no tiem 15 veic zinātnisko darbu. Līdztekus laukaugu selekcijai un lauksaimniecības pētījumiem nozīmīgu vietu institūta ikdienā ieņem sēklaudzēšana: sertificēts sēklas materiāls tiek ražots galvenokārt Priekuļos izveidotajām laukaugu šķirnēm.

Izvērtējot simts gados paveikto un atceroties lauksaimniecības pētniekus un selekcionārus, sēklaudzēšanas un saimnieciskā darba veicējus, institūta kolektīvs ir sagatavojis izdevumu „**Gadsimts lauksaimniecības pētījumos un selekcijā**”. Tajā iekļauts vispusīgs vēstures apkopojums par Priekuļu selekcijas stacijas, vēlāk institūta darbības virzieniem, pārmaiņām dažādos vēsturiskos posmos, sasniegumiem un centieniem lauksaimnieciskās ražošanas pilnveidošanā Latvijā. Izdevumā apkopoti visu Priekuļos izveidoto laukaugu šķirņu apraksti, papildināti ar krāšņām fotogrāfijām. Tāpat iekļautas ziņas par gandrīz visiem zinātniskā un laukaugu selekcijas darba veicējiem Priekuļos gadsimta laikā, publicēts arī saraksts ar tiem nozīmīgākajiem disertācijas un promocijas darbiem, kas balstīti uz Priekuļu izmēģinājumu rezultātiem vai ko izstrādājuši Priekuļu zinātnieki. Jubilejas gada izdevuma noslēgumā var atrast Priekuļu zinātniskā līdzstrādnieka Andreja Zirniša sarakstīto dziesmu „Priekuļu valsis” – to var uzskatīt par Priekuļu selekcijas stacijas jeb Priekuļu laukaugu selekcijas institūta neoficiālo himnu.

Savulaik, 20. gadsimta astoņdesmitajos gados, Priekuļu selekcijas stacijas saimniecības robežu atzīmēšanai tika izgatavoti īpaši robežakmeņi. Mainoties lauku saimniekiem, tie vairs neveica uzticēto uzdevumu. Tāpēc radās doma robežakmeņus pārvietot pie pašreizējās administratīvās ēkas. Iecerī izdevās realizēt, un simtās jubilejas gadā akmeņkaļa Aivara Kerliņa gatavotie robežakmeņi pie institūta ēkas sveicina katru atbraucēju.

Uzsākot jubilejas gada atceres pasākumus, institūta kolektīvs aicināja esošos un bijušos darbiniekus pulcēties atmiņu pēcpusdienā tieši 23. aprīlī, Jurgu dienā, kad aizsākās toreizējās Selekcijas stacijas darbība. Piemiņas sveces tika aizdegtas Priekuļu kapos, godinot visus, kuru darba gaitas bija saistītas ar Selekcijas stacijas jeb institūta laukiem. Pārskatot seno dienu fotogrāfijas, atmiņu kamols ritinājās raiti, liekot sajūst darba ritmu, ļaužu valodas, lauku un zemes smaržu. Šajā dienā pirmo reizi durvis vēra **Latvijas laukaugu selekcijas muzejs**.

Kopumā Latvijā ir veikts liels darbs, lai izveidotu tieši vietējiem apstākļiem un audzētāju prasībām piemērotas laukaugu šķirnes, selekcijā strādājuši izcili Latvijas zinātnieki. Lai nepazaudētu paveiktā darba vēsturiskās liecības un dotu iespēju ar tām iepazīties plašam interesentu lokam, īpaši jaunajai paaudzei, institūtā nolēma iekārtot muzeju. Telpas muzejam ierādītas 1922. gadā būvētajā selekcijas ēkā, kas savulaik celta tieši laukaugu selekcijas darba vajadzībām un kurā joprojām tiek veikti labību selekcijas materiāla pirmapstrādes darbi. Jau šobrīd muzejs kļuvis par nozīmīgu kultūrvēsturisku objektu Priekuļu novadā, interesenti, tuvāki un tālāki ciemiņi tajā viesojas Priekuļu novada svētkos un citā laikā.

Vasaras sākumā institūta zinātnieki aicināja kopā draugus un kolēģus no citām pētnieciskajām institūcijām uz starptautisko konferenci „**Laukaugu selekcija un laukkopība videi draudzīgai saimniekošanai**”. Konferences darba gaitā vairāk nekā 60 dalībnieki, kas pārstāvēja 7 valstis, sniedza interesantus ziņojumus un pētījumu rezultātu atspoguļojumu stenda referātos. Īpaši nozīmīgs bija stāstījums par laukaugu selekcijas teorētiskajiem aspektiem, veidojot šķirnes bioloģiskajai lauksaimniecībai – konferencē uzstāties bija uzaicināts Dr. Tomass Dorings – vieslektors no Humbolta Universitātes Berlīnē, Vācijā. Konferences noslēgumā dalībnieki viesojās Priekuļu izmēģinājumu laukos, kā arī izzinoši un jautri pavadīja laiku Līgatnes papīrfabrikas ciematā.

Lai iepazīstinātu lauksaimniekus un citus interesentus ar pētījumiem, kas tiek veikti Priekuļu laukaugu selekcijas institūtā, 18. jūlijā tika sarīkota lauka diena ar devīzi „**Laukaugu selekcijai Latvijā 100! Pagātne. Tagadne. Nākotne**”. Trīs tematisko ekskursiju laikā zemnieki varēja iepazīties ar lauka izmēģinājumiem un demonstrējumiem. Tā kā šis bija jubilejas gads, tad lauka dienā bija sagatavoti īpaši pārsteigumi. Dalībnieku jaunākajai paaudzei bērniem bija iespēja darboties īpašā stūrīti, kur tika veidoti mākslas darbi no graudiem un sēklām, tika organizētas arī jautras rotaļas. Lauka dienu kuplināja institūta sadarbības partneru ražojumu izstāde un tirdziņš. Lauksaimnieki varēja uzzināt par jaunāko augu aizsardzības un mēslošanas līdzekļu piedāvājumu. Aktivitātēm noslēdzoties, lauka dienas dalībniekus gaidīja cienasts, ko sagatavoja viens no izcilākajiem Latvijas pavāriem Ingmārs Ladīgs. Ēdieni bija pagatavoti no Priekuļos izveidotajām kartupeļu, kailgraudu miežu, tritikāles un zirņu šķirnēm. Jāapbrīno I. Ladīga izdoma, no diezgan pierastām izejvielām pagatavojot neparastus ēdienus.

Kad rudens lauka darbi bija pabeigti, Priekuļos uz **simtgades jubilejas svinībām** sapulcējās gan bijušie un esošie darbinieki, gan draugi un sadarbības partneri no visas Latvijas. Atskats uz paveikto tika saistīts ar Priekuļu selekcijas stacijas atpazīstamību un institūta iekļaušanos Priekuļu šodienā. Daudzas ēkas pagastā, ieskaitot vidusskolu, uzceltas ar selekcijas stacijas darbinieku rokām. Joprojām Priekuļos darbojas pašdarbības kolektīvi, kas sākotnēji apvienoja selekcijas stacijas darbiniekus. Par to, ka Priekuļu vārds Latvijas lauksaimnieku un pārtikas ražotāju vidū ir pazīstams, liecināja viesu uzrunas un godinājumi. Vēl ilgi sirdi sildīs labie vārdi un vēlējumi nākotnei.

Jubilejas gads Priekuļu Laukaugu selekcijas institūtam bija arī ražīga darba gads, turpinot iesāktos pētījumus un uzsākot jaunus, stiprinot esošās sadarbības saites un meklējot iespējas paplašināt pētījumu jomas. Nav pārtraukts darbs pie jaunu kartupeļu, rudzu, tritikāles, miežu un zirņu šķirņu veidošanas, lauksaimnieku vajadzībām tiek sagatavots augstas kategorijas sēklas materiāls ne tikai labību, kartupeļu un zirņu šķirnēm, bet arī Priekuļos izveidotām zālaugu un āboliņa šķirnēm. Tāpat kā iepriekš paveiktais nodrošināja Valsts Priekuļu laukaugu selekcijas institūta esamību, tā no šodienas darba atkarīga nākotne.

Mārai Kilēvicai – 80

Agronome, Mg. agr. Māra Kilēvica dzimusi 1934. gada 3. februārī Rīgā.

Latvijas Lauksaimniecības akadēmijas (LLA) Agronomijas fakultāti absolvējusi 1957. gadā un sākusi strādāt par galveno agronomi dārzkopības saimniecībā „Garauši”, vēlāk paraugsaimniecībā „Vienība”. 1964. gadā Māra Kilēvica absolvē LLA aspirantūru, tomēr tolaik zinātņu kandidātes grādu neaizstāv. Pēc LLA aspirantūras beigšanas Māra Kilēvica papildina zināšanas Ļeningradā, Ukrainā, Maskavā. 1964. gadā ar ārzemju pieredzi iepazinusies Skotijas Dārzkopības zinātniski pētnieciskajā institūtā Lielbritānijā. Atgriežoties no ārzemju studijām 1965. gadā, M. Kilēvica sāk strādāt Latvijas Lauksaimniecības universitātes Agronomijas fakultātes Augu aizsardzības katedrā par asistenti, vadot laboratorijas darbus augu patoloģijā. No 1967. gada Māra Kilēvica strādā Augu un kukaiņu vīrus slimību problēmu laboratorijā par vecāko zinātnisko līdzstrādnieci, kā arī augļu koku vīrus slimību grupā. Laboratorijas pastāvēšanas laikā pēta augļu koku vīrus slimības un to atveseļošanas iespējas. Paralēli M. Kilēvica docē augu patoloģiju un meža slimības.